

СОЦІАЛЬНО-БІОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

© Костючков С. К.

У статті висвітлено соціально-біологічні передумови формування суб'єктів громадянського суспільства з акцентом уваги на те, що антропокультурний вимір сучасних філософських парадигм у контексті розбудови вітчизняного громадянського суспільства потребує розгляду людської природи з урахуванням її бінарної – біологічної та соціальної – сутності. Вихідним пунктом роботи є гіпотеза про необхідність в умовах розбудови громадянського суспільства враховувати біологічно-соціальну природу людини. Автор ставить за мету визначення напрямів формування нового, громадянського типу особистості, який характеризує особливу кваліфікацію людини, котра прагне оволодіти вищими родовими силами та отримує власну автономію шляхом боротьби за соціальне визволення й духовне піднесення. Уточнено поняття «громадянське суспільство», яке визначається автором як символічне поле, розгалужена мережа соціальних інститутів, практик і цінностей, що охоплює комплекс основних соціальних характеристик і параметрів суспільного життя.

Ключові слова: громадянське суспільство, природа людини, соціетальна організація, культура, філософська парадигма, суб'єктивність, об'єктивність.

Постановка проблеми. Для розуміння природи людини, яка за визначенням є біосоціальною, необхідно розглядати людську істоту як інтегральну, бінарно-коннотовану систему соціальний індивід – біологічний вид, яка характеризується симетричною опозицією / апозицією соціального й біологічного. Удосконалення людини є можливим за умови наявності адекватного визначення людських інтересів і прагнень суспільства, для якого суверенна особистість, вільний громадянин є діяльним суб'єктом, ключовим елементом структури й необхідною умовою існування. Таким соціальним утворенням є громадянське суспільство – самодостатня, така, що динамічно розвивається, система, в якій об'єднуються ринковий базис і високий морально-мобілізаційний потенціал; суспільство, в якому гарантується соціальна захищеність людини, забезпеченість її невідчужуваних прав і свобод.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальне підґрунтя для філософського дослідження соціально-біологічного аспекту людської природи представляють роботи зарубіжних філософів, соціологів, біологів, політологів, у яких проаналізовано способи й методи дослідження, висловлені міркування щодо розвитку особистості в різних політичних, соціальних та економічних умовах. У даному контексті заслуговують на увагу роботи Р. Бланка [1], К. Вельверде, Л. Грехема, Д. Гусман, Ч. Кулі, Е. Лемберга, Т. Майєра, Ф. Майора, А. Маслоу, С. Петерсона [2], А. Соміта [2], Е. Тоффлера, П. Фрейре, Ч. Шеррінгтона та інших. Даний аспект отримав творчий розвиток у доробку вітчизняних – Р. Арцишевського, О. Базалука, Г. Бере-

гової, Т. Розової – вчених. Громадянське суспільство ґрунтовно досліджено в роботах зарубіжних учених: Р. Дарендорфа, Т. Парсона, Дж. Тернера, А. Тоффлера, Е. Шілза; а також вітчизняних авторів: М. Захарченка, А. Колодія, М. Лукашевича, О. Погорілого, М. Туленкова та інших. Теоретичну базу для дослідження різних, у тому числі й філософського, аспектів громадянського суспільства становлять роботи як зарубіжних – А. Абрамовича, Дж. Александра, Е. Арато, С. Верби, Г. Віарда, П. Залеські [3], У. Кімліки, Д. Кіна, Р. Патнема, К. Пігрова, М. Уолцера, В. Устьянцева, Ю. Хабермаса, С. Чукіна, так і вітчизняних дослідників: О. Александрової, В. Борденюка, Б. Біленчука, В. Воронкової, С. Дрожжиної, В. Кизими, В. Кравченка, Ф. Папаяні, Н. Пухтинського та інших.

Мета статті полягає в з'ясуванні соціально-біологічних передумов формування суб'єктів громадянського суспільства, зважаючи на те, що антропокультурний вимір сучасних філософських парадигм у контексті розбудови вітчизняного громадянського суспільства потребує розгляду людської природи з урахуванням її двоїстої – біологічної та соціальної – сутності. Автор також поставив за мету дослідити світоглядно-філософські аспекти громадянського суспільства, виявити особливості сучасної концепції громадянського суспільства, перспективи його розбудови в сучасній Україні.

Виклад основного матеріалу. Третє тисячоліття висуває людству нові, актуальні в умовах сьогодення завдання, вирішення яких актуалізує продукування принципово нових концепцій, підходів і стратегій в усіх сферах суспільного життя. Але разом із тим сучасність пропонує

й нові можливості, поява яких пов'язується зі вступом людства в новий тип цивілізації, в епоху прогресуючої глобалізації, як закономірного результату природно-історичного процесу, далеко не безпроблемного, ускладненого різного роду непрогнозованими флуктуаціями, протиріччями та контрадикціями. Суспільство стає щодалі людиноцентристським: індивідуальний розвиток особистості в сучасних умовах є, з одного боку, визначальним індикатором соціального прогресу, а з іншого – ключовою передумовою подальшого розвитку суспільства.

Слід підкреслити, що XXI століття характеризується стрімкістю, мінливістю та стохастичністю соціальних, політичних та економічних процесів суспільного життя. Сучасна людина, буття котрої обмежується жорстким «прокрустовим ліжком» реального та віртуального, прагне «різноманітними засобами реалізувати віртуальне або віртуалізувати реальне. Як перше, так і друге – наслідки не стільки дезадаптації, скільки нездатності людини до адаптації. Причину слід шукати, як бачиться, в певній соціально-біологічній контамінації людської природи, внаслідок чого суспільно-значущі ідеї, орієнтовані на адаптацію людини, як біосоціальної системи – продукт розумової діяльності окремих індивідів, пасивно долають бар'єр алієнації (відчуження) в індивідуальній свідомості» [4, с.14-15].

У своїх теоретичних побудовах ми виходимо з необхідності обґрунтування того факту, що удосконалення людини вбачається можливим (і необхідним!) за умови апріорної збіжності індивідуальних інтересів та інтенцій суспільства, в просторі якого незалежна, самостійна особистість – вільний та відповідальний громадянин, постає ключовим елементом структури та далеко не єдиною, але необхідною умовою функціонування. Таким соціальним утворенням є громадянське суспільство, яке слід розглядати передусім у соціально-політичному та в соціокультурному аспектах. Сучасні дослідники висувають у ряд ключових чинників розвитку громадянського суспільства економічний фактор; зокрема, польський учений А. Пічовський наголошує на тому, що в цьому аспекті громадянське суспільство показує своє «економічне обличчя» – «соціальну економіку, тобто, сферу економіки, орієнтовану не на отримання прибутків, але на задоволення потреб соціальності, що виникають із різних причин» [5, с.35].

У даному контексті значної актуальності набуває теза про те, що протягом першої чверті XXI ст. в Україні відбуваються кардинальні, без перебільшення доленосні соціально-політичні, економічні, культурні й духовні трансформації. З різним ступенем продуктивності функціону-

ють механізми ринкової економіки, розвиваються інститути демократії та багатопартійна система; українське суспільство, обравши вектор євроінтеграції, стає більш монолітним, патріотично орієнтованим, відкритим. Є підстави стверджувати (особливо в контексті подій 2014-2017 років), що Україна рухається в напрямі громадянського суспільства, але знаходиться ще на початковій стадії його формування. Громадянське суспільство – це сфера вияву ініціатив суверенних особистостей та їх організацій, створених на засадах добровільності, справедливості й солідарності. Активізація руху до громадянського суспільства стала результатом масштабних суспільно-політичних зрушень в Україні – сформувались і продовжують утворюватися соціальні групи, для яких суттєво зросли пріоритетність цінності людського життя, усвідомлення особистої гідності й громадянське самовідчуття себе як суб'єкта – активного перетворювача суспільної реальності. Показовим є факт, що численні організації громадянського суспільства є достатньо продуктивними в Україні, особливо в результаті суспільно-політичних зрушень, активованих Революцією Гідності.

Вбачається цілком логічним припущення, відповідно до якого антропокультурний вимір сучасних філософських парадигм у контексті розбудови вітчизняного громадянського суспільства, зумовлює розгляд людської природи з урахуванням її двоїстості – біологічної та соціальної – сутності. Різні образи людини стали підґрунтям певних уявлень про людську природу й особистість, а також основою для формування особистісних концепцій у дослідницькому полі різних наук. Філософське трактування людини, як особливої істоти, дає уявлення про неї, як про уособлену триєдність природного, соціального й духовного. Втім, філософія, рівно як і інші науки та мистецтво не створили універсального пізнавального інструментарію, застосування якого дозволило б розглядати людину в усій її багатомірності.

Враховуючи той факт, що процес людського буття в світі характеризується неоднозначністю, стохастичністю й евентуальністю, вбачається можливим припустити: буття визначає сутність людини, її природу як універсальну й водночас – партикулярну субстанцію. Цей процес визначається і як дисипативний, у якому конкретно-емпіричний досвід набувається в пізнанні людської сутності. Людина з її внутрішнім світом – культурою, ціннісними установками, духовними інтенціями, моральними імперативами – інтегрована в процес становлення й розвитку громадянського суспільства посередництвом механізму ідеально-реальної та суб'єктивно-об'єктивної

інтерації. Іншими словами, відбувається конверсія суб'єктивності в особистісну сферу громадянського суспільства через солідаризацію суспільно-преферентних цінностей та активізацію механізмів суб'єктивації. Людина стає суб'єктом громадянського суспільства – громадянською особистістю; вона стає повноправним, відповідальним та автономним суб'єктом власного життя [6].

Як влучно зауважує вітчизняний філософ В. Воронкова «суб'єкт розвиненого громадянського суспільства – це джерело цілеспрямованої активності, носій практично-предметної діяльності, оцінки й пізнання; це людина на вищому рівні активності, котра відкриває буття й само-реалізує свою самосвідомість; це носій усіх атрибутів людини – природних, соціальних, суспільних, індивідуальних. Основною характеристикою суб'єкта розвиненого громадянського суспільства є переживання самого себе як суверенного джерела активності, здатного в певних межах здійснювати свою діяльність та реалізовуватись в діяльності та бутті кожного конкретного індивіда, визначати своє ставлення до іншої людини, представляючи своє «Я» як єдине, всезагальне, колективне» [7, с.207-208].

З позиції впливу «природних» і «штучних» факторів, формування суб'єктів громадянського суспільства пов'язано з антропосоціогенезом, у процесі якого відбувається коеволуція громадянської особистості, громадянської соціальності та культури. Ключовим поняттям, що об'єднує біологічні, особистісні, культурні та соціальні характеристики, є поняття соціальний суб'єкт, або суб'єкт громадянського суспільства. Існує вельми фундована наукова позиція, відповідно до якої соціальна наука виходить апріорно з ідеї множинності суб'єктів суспільного життя; до соціальних суб'єктів відносяться індивіди або індивідуальні суб'єкти та спільноти або групи – колективні суб'єкти. Вони утворюють суспільство як сукупний суб'єкт спільного життя та діяльності. «Розглядати суспільство – підкреслював К. Маркс, – як єдиний суб'єкт, означає розглядати його невірно, уможливно» [8, с.30].

Даний контекст обумовлює можливість твердження, у відповідності до якого соціокультурне розуміння людської природи актуалізує підхід до неї, як до такої, що сформувалася у людини на основі найпростіших моделей спілкування в соціальних групах. Подібна природа зумовлена первинними інтенціями, почуттями й установками, такими як відчуття когерентності зі своєю соціальною групою, прагнення спільної згоди, альтруїзм, відчуття справедливості й несправедливості, стандартизованих у соціальному середовищі. В цьому контексті природа людини

постає як комплекс індивідуальних якостей, беззаперечну соціальну цінність серед яких мають ті, що сприяють духовній діяльності людини. Людина, особистість, громадянин є структурним і функціональним підґрунтям формування й розвитку громадянського суспільства, але для цього людина, як біосоціальна істота, повинна мати надійне підґрунтя для соціалізації, розвивати індивідуальний когнітивний, культурний і духовний потенціал.

Аналізуючи будь-яку соціальну реальність, необхідно враховувати той факт, що базовим пунктом такого аналізу є положення та якість людини в суспільстві. Під якістю ми розуміємо рівень, зумовлений синергетикою самої людини та факторів її оточення; особистість стає однією з визначальних проєкцій суспільної реальності й, одночасно – одним із головних принципів її існування. Такою соціальною реальністю є громадянське суспільство, яке слід розглядати як соціальну інституцію загального системного соціокультурного простору, яка, безумовно, впливає на корінні перетворення в державі загалом.

Ми визначаємо громадянське суспільство як заснований на принципах автономності, плюралізму та субсидіарності комплекс індивідуальних і групових інтерацій громадян, здійснюваних для оформлення та реалізації різноманітних свобод, прав та інтересів громадян у складі інститутів і самоорганізованих груп, функціонування яких забезпечує єдність цінностей і пріоритетів особистості, суспільства й держави. Громадянське суспільство – це система самостійних і автономних від держави громадських інститутів і відносин, які покликані сприяти реалізації інтересів індивідів і їх колективів. Ці інтереси й потреби виражаються й здійснюються через такі інститути громадянського суспільства, як сім'я, система освіти, наукові та професійні об'єднання, організації, асоціації.

Необхідно підкреслити: особистість, культура та соціальна організація інтегровані в процес інституціоналізації громадянського суспільства опосередковано, через механізми ідеально-реальної та суб'єктивно-об'єктивної взаємодії; при цьому суб'єктивність трансформується в особистісну сферу громадянського суспільства посередництвом інтерналізації громадянських цінностей. Людина в умовах громадянського суспільства суттєво збільшує власні можливості, напрями й обсяги діяльності, корегуючи та модифікуючи власну життєву траєкторію, співпадаючи з напрямом і змістом розвитку сучасного суспільства, яке апріорно базується на людиноцентризмі. Сутність і зміст громадянського суспільства заперечують будь-які замаху на особи-

сті свободи людини, мінімізуючи водночас деструктивний вплив на всі сфери суспільного життя.

Серед сучасних філософів сформувалась позиція стосовно того, що суб'єкт громадянського суспільства, як і саме громадянське суспільство в цілому, має певні специфічні характеристики, такі як: універсальність або можливість бути представником усього людського роду; автономність – здатність самостійно визначати траєкторію власної поведінки; конвенціональність – орієнтацію на досягнення різних культурних програм діяльності. Ніяка фізична (біологічна) еволюція не зробила такого перевороту в розвитку людської природи, який реалізувала культура, що розглядається як специфічний спосіб існування й розвитку людини та уособлює її родову специфіку, формує її родову свідомість та самосвідомість, родову «Я», яке диференціюється в подальшому процесі на тілесне «Я», виникає в процесі його біосоціального розвитку, а також на культурне або особистісне «Я» [9].

Як бачиться, фокус уваги необхідно зосереджувати саме на особистісних, соціокультурно обумовлених якостях людини, а не її біологічних, детермінованих видовою приналежністю, ознаках. Особистісні якості виявляються у людини тільки в культурі або посередництвом культури, яку слід розглядати специфічним способом взаємодії людини та світу, в процесі якого відбувається «олюднення» її природної сутності. Культура передбачає функціональну єдність людини з оточуючим світом, вона охоплює різноманітні аспекти діяльності, забезпечуючи людину відповідними цілями, орієнтирами та інтенціями. В такому контексті людина виступає не тільки функціональною одиницею соціальної системи, персоніфікацією загальнолюдської культури, але й специфічною частиною родової культури – громадянської.

Необхідно враховувати, що соціальна система включає в себе сукупність об'єктивно сформованих спільностей людей і встановлених між ними комунікативних зв'язків. Це основний, базовий компонент громадянського суспільства, який справляє визначальний вплив на життєдіяльність інших його підсистем. Передусім, це інститути сім'ї та відносини, зумовлені її існуванням. Потім розглядаються відносини, що безпосередньо відображають соціальну сутність людини. Це конкретні відносини індивідів як між собою, так і в громадських колективах – об'єднаннях, асоціаціях, союзах, спілках тощо. Й, нарешті, відносини, що виникають між великими соціальними спільнотами людей – націями, класами, державами. Соціальна система, як стверджує Т. Парсонс, інтегрує в себе економі-

ку, політику, соціетальне (від англ. «society» – суспільство) співтовариство та інститути соціалізації. «Ядро ж самої системи утворює соціетальна спільнота, що являє собою структурований нормативний порядок, посередництвом якого організується колективне життя населення» [10, с.102].

У розумінні Парсонса соціетальне співтовариство «являє собою складну мережу взаємопроникаючих колективів та колективних лояльностей, систему, для якої характерними є диференціація та сегментація» [11, с.26].

Розглядаючи соціетальну організацію, необхідно враховувати її бівалентність, двоїстий характер – діяльнісний та інтерактивний: соціетальна організація є одночасно способом впорядкування суспільної діяльності та формою міжособистісних інтеракцій. У широкому розумінні, соціетальна організація включає в себе систему соціальних інститутів, як стандартизованих моделей соціальної діяльності, які детермінують поведінкові прояви в конкретних ситуаціях, а крім цього – соціальну структуру, як стабілізовану, самовідновлювану, саморегульовану сукупність імплікованих ролей і статусів.

В Україні становлення громадянського суспільства відбувається в особливих соціально-політичних та економічних умовах. Воно формується, коли проблема розбудови громадянського суспільства, в традиційному його розумінні, вже не є актуальною для розвинених держав світу. Цей факт лише підкреслює необхідність виходу за межі наявного досвіду щодо становлення соціальної державності, це передбачає вдосконалення механізму раціонального, продуктивного поєднання існуючого досвіду з особливостями розвитку країн, які знаходяться в процесі демократичного транзиту. Тому ці країни в сучасних умовах виходять на інший рівень функціонування соціальної системи, пов'язаної зі становленням соціальної державності, що передбачає розширення прерогатив держави щодо активного впливу на суспільні відносини, проведення нею активної, цілеспрямованої соціальної політики.

Висновки. Узагальнюючи підходи до аналізу соціально-біологічних передумов формування суб'єктів громадянського суспільства, виділимо головні, на наш погляд, його напрями.

1. Репрезентація вищого екзистенційного вибору людини, що не має кількісної експлікації та репрезентує превалуючі ідентифікаційні моделі оточуючого світу, в яких реалізуються загальноприйняті уявлення про бажаний тип соціальної системи, параметри якого співзвучні як громадянському суспільству ХХІ ст., так і сучасній особистості.

2. Удосконалення особистості, розвиток індивідуального морального начала, набуття мудрості й відповідальності за оточуючий світ і себе в цьому світі; здобуття свободи, як філософськи зумовленої тотальної стихії особистого самозростання; оформлення навколо себе реального громадянського суспільства, збудованого на принципах справедливості, «ноосферної гармонії» й розумної достатності у власних бажаннях і прагненнях.

3. Розвиток соціальної системи в контексті необхідності врахування біологічних, зумовлених еволюцією властивостей людини, як представника біосу; для розуміння природи людини, яка за визначенням є біосоціальною, необхідно розглядати людську істоту як інтегральну, бінарно-коннотовану систему: соціальний індивід – біологічний вид, яка характеризується симетричною опозицією / аппозицією соціального й біологічного.

4. Продукування позитивно-орієнтованих трендів суспільного прогресу, як одного з головних завдань, що постають перед сучасною філософією зі специфічним для неї концентрованим інтересом до проблем суспільства,

пов'язаних як із політичними, соціальними й економічними умовами існування людини, так і з її біологічною природою.

5. Удосконалення людини, гармонізація її взаємовідносин із суспільством і природою за умов наявності адекватного визначенням людським інтенціям суспільства, для якого суверенна особистість, громадянин постає базовим елементом структури й необхідною умовою існування.

6. Гуманізація соціального простору, здійснювана в руслі філософської концепції антропоцентризму, що передбачає концентрацію уваги на індивідуальності людини, її особистості, а також спрямування на свідомий розвиток самостійного критичного мислення членів суспільства.

7. Розуміння громадянського суспільства як ідеально-реального утворення, репрезентованого сукупністю ідей, традицій, норм та цінностей, опосередковуючих імплікативну взаємодію системних і життєвих компонентів соціального світу, забезпечуючих трансформацію природних складових під впливом штучних факторів.

Список використаних джерел

1. Blank R. *Biology and Politics: An Introduction* / R. Blank // *Politics and the Life Science: The State of the Discipline*. – UK: Emerald Group Publishing, 2014. – 280 p.
2. Peterson S., Somit A. *Biology and politics: The cutting edge* / S. A. Peterson, A. Somit. – UK: Emerald Group Publishing, 2011 – 231 p.
3. Zaleski P. S. *Neoliberalizm I społeczeństwo obywatelskie* / P. S. Zaleski. – Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2012. – 273 s.
4. Костючков С. К. *Формирование механизма адаптации человека, как биосоциальной системы: образовательно-философская интерпретация* / С. К. Костючков, Э. А. Пронин, И. Лепницкий // *Социально-гуманитарные исследования и технологии*. – 2014. – Т.3. – Вып. 3. – С.12-18.
5. Piechowski A. *Wartości i zasady spółdzielcze a społeczeństwo obywatelskie i gospodarka społeczna* / A. Piechowski // *Ekonomia Społeczna*. – 2013. – №1. – S. 34-47.
6. Костючков С. К. *Біополітичне підґрунтя філософсько-освітньої концепції в умовах громадянського суспільства: Монографія* / С. К. Костючков. – Херсон: Айлант, 2015. – 320 с.
7. Воронкова В. Г. *Гражданское общество как парадигма, концепт и конструктор социально-философского дискурса* / В. Г. Воронкова // *Философия и космология*. – 2015. – Вып. 2 (15). – Т. 15. – С. 198-215.
8. Маркс К. *Экономические рукописи 1857–1859 годов* / К. Маркс // К. Маркс, Ф. Энгельс. *Сочинения: в 50 томах. Т.46. Ч.1*. – М.: Государственное издание политической литературы, 1968. – 560 с.
9. *Гражданское общество: истоки и современность* / Научн. ред. И.И. Кальной, И.Н. Лопушанский. – СПб: Юридический центр Пресс, 2006. – 492 с.
10. Парсонс Т. *Понятие общества: компоненты и взаимоотношения* / Т. Парсонс // *THESIS: Теория и история экономических и социальных институтов и систем. Альманах*. – 1993. – Т.1. – Вып. 2. – С. 94-122.
11. Парсонс Т. *Система современных обществ* / Т. Парсонс; пер. с англ. Л. А. Седова, А. Д. Ковалева; под ред. М. С. Ковалевой. – М.: Аспект Пресс, 1998. – 270 с.

REFERENCES

1. Blank R. *Biology and Politics: An Introduction* / R. Blank // *Politics and the Life Science: The State of the Discipline*. – UK: Emerald Group Publishing, 2014. – 280 p.
2. Peterson S., Somit A. *Biology and politics: The cutting edge* / S. A. Peterson, A. Somit. – UK: Emerald Group Publishing, 2011 – 231 p.
3. Zaleski P. S. *Neoliberalizm I społeczeństwo obywatelskie* / P. S. Zaleski. – Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2012. – 273 s.

4. Kostyuchkov S. K. *Formirovanie mehanizma adaptatsii cheloveka, kak biosotsialnoy sistemy: obrazovatelno-filosofskaya interpretatsiya* / S. K. Kostyuchkov, E. A. Pronin, I. Lepnitskiy // *Sotsialno-gumanitarnyye issledovaniya i tehnologii*. – 2014. – T.3. – Vyip. 3. – S.12-18.
5. Piechowski A. *Wartości i zasady spółdzielcze a społeczeństwo obywatelskie i gospodarka społeczna* / A. Piechowski // *Ekonomia Społeczna*. – 2013. – №1. – S. 34-47.
6. Kostyuchkov S. K. *Biopolitychne pidgruntia filosofsko-osvitnoi kontseptsii v umovakh hromadianskoho suspilstva: Monohrafiia* / S. K. Kostyuchkov. – Kherson: Ailant, 2015. – 320 s.
7. Voronkova V. G. *Grazhdanskoe obschestvo kak paradigma, kontsept i konstruktor sotsialno-filosofskogo diskursa* / V. G. Voronkova // *Filosofiya i kosmologiya*. – 2015. – Vyip. 2 (15). – T. 15. – S. 198-215.
8. Marks K. *Ekonomicheskie rukopisi 1857 – 1859 godov* / K. Marks // K. Marks, F. Engels. *Sochineniya: v 50 tomah. T.46. Ch.1*. – M.: Gosudarstvennoe izdanie politicheskoy literatury, 1968. – 560 s.
9. *Grazhdanskoe obschestvo: istoki i sovremennost* / Nauchn. red. I. I. Kalnoy, I. N. Lopushanskiy. – SPb: Yuridicheskiy tsentr Press, 2006. – 492 s.
10. Parsons T. *Ponyatie obschestva: komponentyi i vzaimootnosheniya* / T. Parsons // *THESIS: Teoriya i istoriya ekonomicheskikh i sotsialnykh institutov i sistem. Almanah*. – 1993. – T.1. – Vyip. 2. – S. 94-122.
11. Parsons T. *Sistema sovremennykh obschestv* / T. Parsons; per. s angl. L. A. Sedova, A. D. Kovaleva; pod red. M. S. Kovalevoy. – M.: Aspekt Press, 1998. – 270s

Костючков С. К. – кандидат политических наук, доцент кафедры социальной работы, социальной педагогики и социологии. Херсонский государственный университет (Херсон, Украина).
E-mail: kosser.63@mail.ru

СОЦИАЛЬНО-БИОЛОГИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ ФОРМИРОВАНИЯ СУБЪЕКТОВ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА

В статье изложены социально-биологические предпосылки формирования субъектов гражданского общества, с акцентом внимания на то, что антропологическое измерение современных философских парадигм в контексте развития отечественного гражданского общества требует рассмотрения человеческой природы с учетом ее бинарной – биологической и социальной – сущности. Исходным пунктом работы является гипотеза о необходимости в условиях развития гражданского общества учитывать биологически-социальную природу человека. Автором определены направления формирования нового, гражданского типа личности, который характеризует особую квалификацию человека, который стремится овладеть высшими родовыми силами и получает собственную автономию путем борьбы за социальное освобождение и духовный подъем. Уточнено понятие «гражданское общество», которое определяется автором как символическое поле, разветвленная сеть социальных институтов, практик и ценностей, охватывает комплекс основных социальных характеристик и параметров общественной жизни.

Ключевые слова: гражданское общество, природа человека, социальная организация, культура, философская парадигма, субъективность, объективность.

Kostyuchkov, Sergei – PhD in political sciences, Associate Professor of the department of social work, social pedagogy and sociology. Kherson State University (Kherson, Ukraine).
E-mail: kosser.63@mail.ru

SOCIAL AND BIOLOGICAL PREREQUISITES FOR FORMATION OF SUBJECTS OF CIVIL SOCIETY

The article highlights the socio-biological prerequisites for the formation of civil society, with a focus of attention that anthropological and cultural dimension of modern philosophical paradigms in the context of development of domestic civil society needs to consider human nature according to its binary – biological and social – nature. The starting point is the hypothesis of need in terms of civil society to consider biological-social nature of man. The author aims to determine areas of formation of new civil personality type that characterizes the particular qualifications of the person who seeks to acquire higher forces and clan gets its own autonomy by the struggle for social liberation and spiritual growth. The concept of «civil society», which is defined by the author as a symbolic field, extensive network of social institutions, practices and values, encompassing a set of basic social characteristics and parameters of public life.

Keywords: civil society, human nature, societal organization, culture, philosophical paradigm, subjectivity, objectivity.

Рекомендовано до публікації д-р філос. наук, проф. Козловець М.А.
Дата надходження 25. 01.2017